

**TƏHSİLDƏ İNFORMASIYA KOMMUNİKASIYA TEXNOLOGİYALARI
ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ
ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ
INFORMATION COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION**

UOT 37.01.

Sədaqət Ağarəhim qızı Əliyeva
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
0009-0008-6202-0070

**GƏLƏCƏK TƏRBIYƏÇİ-MÜƏLLİMLƏRİN PEŞƏKARLIĞININ ARTIRILMASINDA
İNFORMASIYA-KOMMUNİKASIYA TEXNOLOGİYALARINDAN
İSTİFADƏNİN İMKAN VƏ YOLLARI**

Садагет Агарагим гызы Алиева
доктор философии по педагогике, доцент
Азербайджанский государственный педагогический университет

**ВОЗМОЖНОСТИ И ПУТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-
КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ
ПРОФЕССИОНАЛИЗМА БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ-ПЕДАГОГОВ**

Sadaqat Agharahim Aliyeva
doctor of philosophy in pedagogy, associate professor
Azerbaijan State Pedagogical University

**POSSIBILITIES AND WAYS OF USING INFORMATION
AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN INCREASING
THE PROFESSIONALISM OF FUTURE EDUCATORS-TEACHERS**

Xülasə. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları (İKT) son illərdə məktəbəqədər təhsilə getdikcə daha çox inteqrasiya olunur. Bu məqalədə universitet tələbələrinin uşaq bağçasında fəaliyyətə hazırlanmasında İKT-dan istifadənin əhəmiyyəti, həmçinin İKT-nin uğurlu inteqrasiyası üçün problemlər və strategiyalardan bəhs edilir. Eyni zamanda məqalədə gələcək tərbiyəçi-müəllimlərin uşaq bağçalarında daha uğurlu işləməsinə kömək etmək üçün İKT-dan peşəkarcasına istifadənin yollarını araşdırır. Məqalədə məktəbəqədər təhsildə İKT-dan istifadənin üstünlükləri və çətinlikləri, İKT-nin məktəbəqədər təhsil kurikulumuna inteqrasiyası təhlil edilir.

Açar sözlər: *informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, tərbiyəçi-müəllim, uşaq bağçası, inteqrasiya*

Резюме. В последние годы информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) все больше интегрируются в дошкольное образование. В данной статье рассматривается важность использования ИКТ в подготовке к деятельности студентов вузов в детском саду, а также проблемы и стратегии для успешной интеграции ИКТ. В то же время в статье подчеркиваются пути профессионального использования ИКТ, которые помогут будущим воспитателям-педагогам более успешно работать в детских садах. В статье анализируются преимущества и трудности использования ИКТ в дошкольном образовании, интеграция ИКТ в учебную программу дошкольного образования.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, воспитатель-педагог, детский сад, интеграция*

Summary. Information and communication technologies (ICT) have been increasingly integrated into preschool education in recent years. This article discusses the importance of using ICT in preparing

university students for kindergarten, as well as challenges and strategies for successful integration of ICT. At the same time, the article examines the ways of professional use of ICT to help future educators-teachers to work more successfully in kindergartens. The article analyzes the advantages and difficulties of using ICT in preschool education, the integration of ICT into the curriculum of preschool education.

Key words: *information and communication technologies, educator-teacher, kindergarten, integration*

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları (İKT) müasir rəqəmsal əsrdə bütün sahələrdə vacib vasitəyə çevrilmişdir. Təhsildə İKT-dan istifadə son illərdə getdikcə daha zəruri olur. İKT-nin təlim nəticələrinə müsbət təsir göstərdiyi sübut edilmişdir. Xüsusilə, İKT-dən istifadə universitet tələbələrini müxtəlif bacarıq və səriştələr tələb edən uşaq bağçasında fəaliyyətə hazırlamağa kömək edə bilər.

İnformasiya və kompüter texnologiyaları təhsil prosesində kifayət qədər fəal şəkildə istifadə olunur. Kompüter texnologiyasından istifadə təhsil prosesini cəlbədicə və həqiqətən müasir etməyə imkan verir, təhsil məlumatlarının təqdim etmə imkanlarını genişləndirir və uşağın motivasiyasını gücləndirməyə imkan verir. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının (rənglər, qrafika, səs, müasir video texnologiyası) istifadəsi müxtəlif vəziyyətləri simulyasiya etməyə imkan verir. Multimedia proqramlarına daxil olan oyun komponentləri məktəbəqədər yaşlı uşaqların zehni fəaliyyətini aktivləşdirir və materialın mənimsənilməsinə artırır. Hər bir məktəbəqədər təhsil müəssisəsində kompüterin istifadəsi mümkündür və zəruridir, bu, öyrənməyə marağın artmasına, səmərəliliyinə kömək edir və uşağı hərtərəfli inkişaf etdirir.

Hazırda təhsil prosesində şəxsiyyətin özünü inkişaf etdirməsi, müstəqil fəaliyyətə hazırlığı ön plana çəkilir, tərbiyəçi-müəllimin funksiyaları dəyişir. İndi o, intellektual axtarış, emosional təcrübə və praktik fəaliyyətin təşkilatçısıdır. Bu dəyişkən şəraitdə məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin tərbiyəçisi uşaqların inkişafına dair müxtəlif integrativ yanaşmalar, geniş çeşiddə müasir texnologiyalar, metod və üsullarla hərəkət etməyi bacarmalıdır. Bunun üçün İKT-dan istifadə bacarıqlarına yiyələnmək, uşağın aktiv rolunu təşkil edən müxtəlif forma və metodları tətbiq etmək lazımdır.

Pedaqoji prosesin müasir hədəfinin həyata keçirilməsi, yəni uşaq şəxsiyyətinin öz həyat strategiyasının subyekt kimi inkişafı tərbiyəçimüəllimdən öz fəaliyyətində İKT-dan istifadə etməyi tələb edir. Uşağın fəaliyyət subyekt ki-

mi ən vacib xüsusiyyətləri onun müstəqilliyi, fəaliyyəti, təşəbbüskarlığı və idrak, ünsiyyət, oyun və mümkün işdə yaradıcılığının təzahürüdür. Buna görə, pedaqoji prosesin təşkili üçün İKT-dan istifadə müasir təhsilin ən aktual problemləri ilə bir səviyyəyə qoyulur.

İKT-dan istifadə məktəbəqədər yaşlı uşaqların idrak, sosial və emosional bacarıqlarını inkişaf etdirməyə və onları gələcək təhsilə hazırlamağa kömək edir. Bundan əlavə, uşaqların yaradıcılıq və əməkdaşlıq imkanlarını da təmin edir.

Bununla belə, məktəbəqədər təhsildə İKT-nin tətbiqi texnologiya inteqrasiyasının uğurunu təmin etmək üçün diqqətli planlaşdırma, müvafiq texnologiya seçimi və səmərəli müəllim hazırlığını tələb edir.

Məktəbəqədər təhsil uşaqların inkişafına və gələcək öyrənmə fəaliyyətinə hazırlamaq məqsədi daşıyan təhsilin mühüm mərhələsidir. Keçmişdə məktəbəqədər təhsil oyun əsaslı öyrənmənin, sosiallaşmanın və əsas bacarıqların inkişafına diqqət yetirirdi. Cəmiyyətdə texnologiyadan istifadənin artması ilə məktəbəqədər yaşlı uşaqların tərbiyəsinə və təhsilinə İKT inteqrasiya etməyə başlamışdır. İKT-nin məktəbəqədər təhsilə inteqrasiyası təhsilin keyfiyyətini yüksəltmək və uşaqlar üçün yeni təlim imkanları təmin etmək potensialına malikdir.

İKT məktəbəqədər təhsilə çoxlu faydalar gətirə bilər. İKT məktəbəqədər yaşlı uşaqların idraki inkişafını gücləndirə bilər. Məsələn, İKT-də olan oyunlar və proqramlar uşaqlarda savad, hesablama, problem həll etmə və tənqidi düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək edə bilər. Bundan əlavə, İKT virtual sahə səfərləri, onlayn resurslar və interaktiv multimedia məzmunu kimi ənənəvi məktəbəqədər təhsil müəssisələrində mövcud olmayan yeni öyrənmə imkanlarını təmin edə bilər. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların İKT-dan istifadəsi onları gələcək öyrənmə prosesinə hazırlamağa kömək edə bilər. Bununla da, məktəbəqədər təhsil müəssisələri İKT-ni kurikulumuna uğurla inteqrasiya edə və məktəbəqədər yaşlı uşaqları rəqəmsal dünyaya hazırlaya bilərlər.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində İKT-dan istifadənin əsas məqsədi təfəkkürün inkişafı və əqli fəaliyyət metodlarının formalaşdırılmasıdır:

- məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin imkanlarını uşağın qabiliyyətlərinin inkişafının ən yaxşı və ən uğurlu həyata keçirilməsinə qədər genişləndirmək;
- intellektual, yaradıcılıq qabiliyyətlərinin və məktəbəqədər yaşda çox vacib olan müstəqil olaraq yeni biliklər əldə etmək bacarığının inkişafı;
- uşağın şəxsiyyətinin zəngin inkişaf potensialının yaradılması.

Universitet tələbələrinin uşaq bağçası fəaliyyətinə hazırlanmasında İKT-nın istifadəsi bir sıra üstünlüklərə malikdir. Birincisi, bu, tələbələrə tənqidi düşünmə və problem həll etmək kimi mühüm idrak bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək edə bilər. Məsələn, onlayn səfərlər və simulyasiyalar tələbələrə real dünya ssenariləri təqdim etməklə və həll yollarını tapmaqla problemi həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək edə bilər.

İkincisi, İKT tələbələrdə uşaq bağçasında uğur qazanmaq üçün vacib olan sosial və emosional bacarıqların inkişafına kömək edə bilər. Məsələn, İKT tələbələrə uşaq bağçasında işləmək üçün vacib olan ünsiyyət və əməkdaşlıq bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək edə bilər.

Üçüncüsü, İKT tələbələrə onlayn kitabxanalar və akademik məlumat bazaları kimi zəngin təhsil resurslarına çıxışı təmin edə bilər. Bu, tələbələrə uşağın inkişafı, erkən uşaqlıq təhsili və pedaqogikanın uşaq bağçası fəaliyyəti ilə bağlı sahələrində tədqiqat aparmağa və biliklərini genişləndirməyə kömək edə bilər.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində İKT-dan istifadənin üstünlüklərinə baxmayaraq, onun tətbiqi ilə bağlı problemlər də mövcuddur. Əsas problemlərdən biri də bir çox məktəbəqədər təhsil müəssisələrində texnologiyaya çıxışın olmamasıdır. Bir çox məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin İKT avadanlıqlarının alınması və ya saxlanması üçün resursları olmaya bilər ki, bu da məktəbəqədər təhsildə texnologiyadan istifadəni məhdudlaşdırır.

Kompüter texnologiyası tərbiyəçi müəllimin qarşısına qoyduğu məqsəd və vəzifələri reallaşdırmaq üçün vasitədir. Materialın aydınlığı onun uşaqlar tərəfindən assimilyasiyasını artı-

rır, çünki bu zaman uşaqların qavrayışının bütün kanalları – vizual, motor, eşitmə və duyğu əlaqələndirilir. Informasiya texnologiyalarından istifadə edilən məşğələlər nəinki uşaqların əldə etdikləri bilikləri genişləndirir və möhkəmləndirir, həm də yaradıcılıq və intellektual potensialını əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Informasiya texnologiyalarından istifadə edilən məşğələlər yalnız təhsil prosesini canlandırmaqla kifayətlənmir, həm də öyrənmə motivasiyasını artırır. Uşaq daim axtarışda, öyrənməyə ehtiyac duyan, yorulmaz, yaradıcı və çalışqan olur.

Tərbiyəçi-müəllim hər bir uşağın bacarıqlarının öz istəyi ilə və maraqla məşğul olduğu fəaliyyətlərdə inkişaf etdiyini unutmamalıdır. Tərbiyəçi-müəllim işində İKT-nı tətbiq edərək, uşaqların fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla təlim prosesinin müasirləşdirilməsinə, təlimin fərqləndirilməsinə imkan yaradır.

Universitet tələbələrini uşaq bağçası fəaliyyətlərinə hazırlamaqda İKT-dan istifadənin faydaları əhəmiyyətli olsa da, İKT-nın inteqrasiyası ilə bağlı problemlər də var. Ən böyük problemlərdən biri texnologiyaya çıxışda bərabərsizliyin olmasıdır. Əlverişsiz təbəqədən olan tələbələrin lazımi texnologiyaya çıxışı olmaya bilər ki, bu da öyrənmə və uşaq bağçası fəaliyyətlərinə hazırlıq baxımından əlverişsiz vəziyyət yarada bilər.

Başqa bir problem ehtiyaca uyğun texnologiya seçimidir. Mövcud olan bu qədər texnologiya alətləri və resursları ilə universitet tələbələrinə uşaq bağçası fəaliyyətlərinə hazırlamaq üçün ən uyğun olanları seçmək çətin ola bilər. Texnoloji vasitələrin seçilməsi onların kurikulumuna uyğunluğuna, lazımi bacarıq və səriştələrin inkişafını dəstəkləmək qabiliyyətinə, istifadənin asanlıqına və əlçatanlığına əsaslanmalıdır.

Digər problem tərbiyəçi-müəllim hazırlığında dəstəyinin olmamasıdır. Bir çox məktəbəqədər sahədə çalışan tərbiyəçi-müəllimlər İKT-nı kurikulumuna effektiv şəkildə inteqrasiya etmək üçün bacarıq və biliyə malik olmaya bilər. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində İKT-nın tətbiqində texnologiyalardan istifadə imkanlarının məhdudluğu, tərbiyəçi-müəllim hazırlığının yaxşı olmaması və texnologiyanın kiçik yaşlı uşaqların inkişafına təsiri ilə bağlı problemlər də mövcuddur. Əlavə olaraq, texnologiyanın uşaqların inkişafına təsiri ilə bağlı narahatlıqlar, mə-

sələn, fiziki aktivliyin və sosial qarşılıqlı əlaqənin azalması ola bilər.

İKT-nı məktəbəqədər təhsil proqramına uğurla inteqrasiya etmək üçün bir neçə strategiya həyata keçirilməlidir. İlk növbədə, məktəbəqədər təhsil müəssisələri onların təhsil məqsəd və vəzifələrinə uyğun gələn aydın texnologiya planı hazırlamalıdır. Texnologiya planına avadanlığın alınması və saxlanması üçün büdcə, həmçinin tərbiyəçi-müəllim hazırlığı və dəstək planı daxil edilməlidir.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələri uşaqların yaşlarına uyğun, interaktiv və cəlbedici olan müvafiq texnologiya alətləri və resurslarını diqqətlə seçməlidir. Texnologiya onun təhsil dəyərinə və məktəbəqədər təhsil kurikulumunun məqsədlərinə uyğunluğuna əsasən seçilməlidir.

Təhsilin informasiyalaşdırılması tərbiyə, təhsil və korreksiya proseslərinin innovativ ideyalarının həyata keçirilməsinə yönəlmiş yeni metodiki işlərin təcrübəyə geniş tətbiq olunmasında tərbiyəçilər üçün yeni imkanlar açır. Adi texniki təlim vasitələrindən fərqli olaraq uşağı təkcə çox sayda hazır, ciddi seçilmiş, uyğun təşkil olunmuş biliklərlə təmin etməyə deyil, həm də intellektual, yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirməyə və bu yaşda onlara çox vacib olan müstəqil olaraq yeni biliklər əldə etməyə imkan verir.

İKT-nın inteqrasiyasının universitet tələbələrinin sosial və emosional inkişafına müsbət təsirini qeyd etdik. İKT sosial və emosional bacarıqların inkişafına kömək edə bilsə də, texnologiyadan həddindən artıq istifadənin sosial və emosional inkişafa mənfi təsir göstərə biləcəyi ilə bağlı narahatlıq da var. Bu problemi araşdırmaq və universitet tələbələri arasında texnologiyadan sağlam və düzgün istifadəni təşviq etmək üçün effektiv strategiyaları müəyyən etmək lazımdır.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələri İKT-nı təhsilə səmərəli şəkildə inteqrasiya etmək üçün tərbiyəçi-müəllimlərin hazırlığına davamlı dəstək verməlidir. Tərbiyəçi-müəllimlər texnoloji vasitələrdən necə istifadə etmək, onları kurikulumla inteqrasiya etmək və onların effektivliyini qiymətləndirmək üçün təlim keçməlidir. Bundan əlavə, tərbiyəçi-müəllimlərə texnologiya inteqrasiyası prosesi zamanı yaranan hər hansı problemləri həll etmək üçün davamlı dəstək təmin edilməlidir.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələri valideynləri texnologiyanın inteqrasiyası prosesinə

cəlb etməlidir. Valideynlər məktəbəqədər təhsildə texnologiyanın istifadəsi üçün dəyərli rəy və dəstək verə bilərlər. Bundan əlavə, məktəbəqədər təhsil müəssisələri valideynlərə uşaqlarının evdə texnologiya ilə öyrənməsinə kömək etmək üçün resurslar və təlimlər təmin edə bilərlər.

Universitet tələbələrini uşaq bağçası fəaliyyətlərinə hazırlamaqda İKT-dan istifadə idraki inkişafa və təhsil resurslarına çıxış kimi əhəmiyyətli faydalar verə bilər. Bununla belə, İKT-nın uğurlu inteqrasiyası diqqətli planlaşdırma, müvafiq texnologiya seçimi, davamlı təlim və dəstək tələb edir. Bu addımları atmaqla tələbələri uşaq bağçası şəraitində və ondan kənarında uğurla hazırlamağa kömək edə bilər. İKT-nın inteqrasiyası, inkişaf etməkdə olan texnologiyaların və yeni tədris yanaşmalarının potensialı universitet tələbələrinin uşaq bağçası fəaliyyətlərinə hazırlanmasına, onların akademik və sosial uğurlarına uzunmüddətli və mühüm təsir göstərə bilər.

Universitet tələbələrinin uşaq bağçası fəaliyyətlərinə hazırlığını artırmaq üçün virtual realıq kimi yeni texnologiyaların potensialından istifadə etmək lazımdır. Məsələn, uşaq bağçası şəraitini simulyasiya edən və idarə olunan mühitdə bacarıqlarını inkişaf etdirməyə imkan verən şəraiti yaratmaq mümkündür.

Uğurlu İKT inteqrasiyası üçün başqa bir strategiya innovasiya və təcrübə mədəniyyətini inkişaf etdirməkdir. Buna tələbələrə yeni texnologiyalar və tədris metodları ilə təcrübə imkanları verməklə, həmçinin onları öz innovativ layihələrini və ideyalarını inkişaf etdirməyə həvəsləndirmək yolu ilə nail olmaq olar.

Qeyd etmək vacibdir ki, universitet tələbələrinin uşaq bağçası fəaliyyətinə hazırlanmasında İKT-nın inteqrasiyası ənənəvi tədris metodlarını və təcrübələrini əvəz etməməlidir. Əksinə, İKT mövcud tədris təcrübələrini tamamlamaq və təkmilləşdirmək, tələbələrə daha müxtəlif və cəlbedici öyrənmə təcrübəsi təqdim etmək üçün istifadə edilməlidir.

Gələcək tərbiyəçi-müəllimlər üçün potensial sahələrdən biri uşaq bağçasında fəaliyyət zamanı zəruri bacarıq və sərişlərin inkişafı üzrə İKT-ya əsaslanan təlim və tədris metodlarının effektivliyidir. Tələbələrlə təlim nəticələri və bacarıqların inkişafı baxımından ənənəvi tədris metodlarının İKT əsaslı tədris metodlarına qarşı effektivliyini qiymətləndirmək üçün müqayisələr aparıla bilər.

Gələcək tərbiyəçi-müəllimlər İKT vasitəsilə uşaq bağçası fəaliyyətləri üçün yeni tədris təcrübələrinin və yanaşmalarının inkişaf potensialını araşdırma bilər. İKT-nin istifadəsi həm də daha fərdiləşdirilmiş və interaktiv olan yeni qiymətləndirmə metodlarının inkişafına kömək edə bilər.

İKT-dan istifadə tələbələrə gələcək fəaliyyətlərində imkan verir:

- Məşğələlər üçün illüstrasiya materialının və qrup otağını bəzəmək üçün stendlərin seçimi (skan, internet, printer, təqdimat);
- Məşğələlər üçün əlavə idrak materialının seçilməsi, digər tədbirlərin ssenariləri ilə tanışlıq;
- Təcrübə mübadiləsi, dövrü nəşrlərlə və xaricdəki tərbiyəçilərin inkişaf prosesi ilə tanışlıq;
- Qrup sənədlərinin, hesabatlarının qeydiyatı. Kompüter hər dəfə hesabat yazmağa imkan verəcək, ancaq diaqramı bir dəfə yazmaq və sonra yalnız lazımı dəyişiklikləri etmək kifayətdir;
- Valideyn görüşləri prosesində uşaqlarla təhsil fəaliyyətinin səmərəliliyini və valideynlərin pedaqoji səriştəsini artırmaq imkanı;
- Power Point proqramında təqdimatların yaradılması.

Yaxşı seçilmiş diaqnostik material uşaqların bilik səviyyəsini izləməyə və gələcək işləri planlaşdırmağa kömək edir. Pedaqoqlar uşaqlar ilə birlikdə İKT-dən istifadə etməklə layihə və tədqiqat fəaliyyətləri həyata keçirə bilər.

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə zamanı bəzən səhvlər meydana gəlir:

- müəllimin metodiki hazırlığının çatışmazlığı;
- İKT-nin didaktik rolunun və yerinin səhv tərifli;
- İKT-nin planlaşdırılmamış, təsadüfi istifadəsi;
- nümayişlərlə həddindən artıq yüklənmiş məşğələlər.

Yekun olaraq qeyd edək ki, universitet tələbələrinin uşaq bağçası fəaliyyətlərinə hazırlanmasında İKT-nin inteqrasiyası əhəmiyyətli faydalar verə bilər və bu, təhsil resurslarına çıxışı təşviq etmək üçün dəyərli strategiyadır. Bununla belə, İKT-nin inteqrasiyası ilə bağlı müvafiq texnologiya seçimi kimi problemləri həll etmək üçün aydın plan, resurslara çıxış və davamlı təlim kimi effektiv strategiyaların həyata keçirilməsi vacibdir.

Problemin aktuallığı. Gələcək tərbiyəçi-müəllimlərin uşaq bağçası fəaliyyətlərinə hazırlanmasında İKT-dan istifadə zəruridir və dövrün tələbidir.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalənin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, gələcək tərbiyəçi-müəllimlərin uşaq bağçası fəaliyyətlərinə hazırlanmasında İKT-nin əhəmiyyəti, strategiyaları və istifadə yolları göstərilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. İnkişaf etməkdə olan İKT-nin və yeni tədris yanaşmalarının potensialı və təhsil prosesinə inteqrasiyası gələcək tərbiyəçi-müəllimlərin akademik uğuruna müsbət təsir göstərə bilər.

Ədəbiyyat:

1. Ağayev Ə.Ə. Təlim prosesi: Ənənə və müasirlik. – Bakı, 2006
2. Ağamalıyev R., Əhmədov İ. Tədris prosesində modul təlim texnologiyasından istifadənin imkan və yolları. Pedaqoji texnologiyalar. – Bakı, 2006
3. Bunyadova F., Abdulla B. Təlim və tərbiyədə interaktiv texnologiya. – Bakı, 2000
4. Əliyeva Ş.Q. Məktəbəqədər təhsildə müasir pedaqoji texnologiyalar. – Bakı, 2020
5. Əliyeva S.A. Məktəbəqədər təhsildə müasir təlim texnologiyaları. – Bakı, 2022
6. Nəzərov A., Mollayeva E. Müasir dövrün təhsilproblemləri. – Bakı, 2011
7. Nəzərov A. Müasir təlim texnologiyaları: Mühazirə xülasələri: Dərs vəsaiti. – Bakı, 2012

E-mail: aliyevasedaquet.29@mail.ru

Rəyçilər: *ped.elm.dok., prof. Ş.A. Əliyeva,*
ped.ü.fəls.dok., dos. T. Sadıqova

Redaksiyaya daxil olub: 10.10.2023

UOT 37.01.

Lalə Kamal qızı Rəhimova
*fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorant,
Gəncə Dövlət Universitetinin müəllimi
<https://orcid.org/0000-0002-7731-9728>*

GƏLƏCƏK İBTİDAİ SİNİF MÜƏLLİMLƏRİNİN İKT SƏRİŞTƏLİYİNİN FORMALAŞMASI ÜZRƏ İŞİN SİSTEMİ

Лала Камал гызы Рагимова
*докторант по программе доктора философии,
преподаватель Гянджинского государственного университета*

СИСТЕМА РАБОТЫ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ИКТ-КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Lala Kamal Rahimova
*doctoral student in the program of doctor of philosophy,
teacher of Ganja State University*

SYSTEM OF WORK ON DEVELOPING ICT COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Xülasə. Müasir müəllim peşəsinin əsas səriştelərindən biri İKT sərişteliyidir. İKT-nin tətbiqi sayəsində fənlərin tədrisi keyfiyyəti yüksəlir, təlim prosesi fərdi xarakter alır və səmərəli olur. Müəllimin fərdi peşəkarlığının yüksəlməsi üçün əsas onun İKT bacarıqlarını mənimsəməsi, İKT səriştelərinə sahib olması mühümdür. Məqalədə İKT səriştelisinin formalaşması üçün məzmun yanaşması əsasında metodik sistemin layihələndirilməsi və qurulması nəzərdən keçirilir. İKT sahəsində peşə hazırlığının hər bir kursu üzrə cari və yekun nəzarətin həyata keçirilməsi, eləcə də gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT sahəsində peşə hazırlığına kompleks yanaşma vacibdir.

Açar sözlər: müəllim, peşə sərişteləsi, tədris proqramları, metodik sistem, informasiya cəmiyyəti, İKT savadlığı, İKT sərişteliyi

Резюме. Одной из основных компетенций современной педагогической профессии является ИКТ-компетентность. Благодаря применению ИКТ в учебном процессе повышается качество преподавания предметов, процесс обучения становится индивидуализированным и эффективным. Для профессиональной карьеры учителя важно овладеть ИКТ-компетенциями. В статье рассматривается проектирование и построение методической системы на основе содержательного подхода формирования ИКТ-компетентности. Важное значение имеет осуществление текущего и итогового контроля каждого курса профессиональной подготовки в области ИКТ, а также комплексный подход к профессиональной подготовке будущих учителей начальных классов в области ИКТ.

Ключевые слова: педагог, профессиональная компетентность, учебные программы, методическая система, информационное общество, ИКТ-грамотность, ИКТ-компетентность

Summary. One of the main competencies of the modern teaching profession is ICT competence. Thanks to the use of ICT in the educational process, the quality of teaching subjects improves, the learning process becomes individualized and effective. For a teacher's professional career, it is important to master ICT competencies. The article discusses the design and construction of a methodological system based on a substantive approach to the formation of ICT competence. It is important to carry out ongoing and final monitoring of each professional training course in the field of ICT, as well as an integrated approach to the professional training of future primary school teachers in the field of ICT.

Key words: teacher, professional competence, curriculum, methodological system, information society, ICT literacy, ICT competence

Müasir İKT səriştəliliyi konsepsiyası bir çox ölkələrin təhsil standartlarında xüsusi yer tutur. Bu sənədlərdə qeyd edilir ki, müəllim səriştəsinin əsas göstəricilərindən biri İKT səriştəsidir. İKT səriştəliyinin formalaşdırılması üçün xüsusi olaraq metodik sistem yaratmaq lazımdır. Bu metodik sistemin layihələndirilməsi pedaqoji layihələndirmə prosesinin mərhələlərinə uyğun olaraq hazırlanmalıdır. Bu aşağıdakı addımları əhatə edir:

- tədris planı və tədris proqramları üçün nəzərdə tutulmuş təlim məzmununun seçilməsi;
- müəllimin təlimdə prioritet məqsədlər seçməsi: konkret fənnin tədrisi prosesində tələbələrə hansı peşə və şəxsi keyfiyyətlərin formalaşacağına təyin edilməsi;
- bir sıra məqsədlərə və ya bir prioritet məqsədə yönəldilmiş texnologiyanın seçimi;
- təlim texnologiyasının işlənilib hazırlanması.

Öz növbəsində, təlim texnologiyası təlim prosesinin təşkilini, idarə edilməsini və nəzarətini əhatə edir. Yəni bu, sistem kateqoriyasıdır, onun struktur komponentləri bunlardır: təlimin məqsədləri, məzmunu, pedaqoji qarşılıqlı əlaqə vasitələri (təlim vasitələri və motivasiya), təlim prosesinin təşkili, şagird-müəllim fəaliyyətinin nəticəsi (peşə hazırlığı səviyyəsi). Beləliklə, ən ümumi formada hər hansı bir pedaqoji texnologiyanın dizayn məntiqi aşağıdakı kimi təqdim edilə bilər:

- ümumi məqsədlərin qoyulması və onların tələb olunan məzmunu uyğunluğunun dəqiqləşdirilməsi;
- proqnozlaşdırıla bilən və planlaşdırılan nəticələrə nail olmaq üçün xüsusi didaktik məqsədlərin formalaşdırılması;
- təlimin optimal üsul, forma və vasitələrinin seçilməsi;
- tədris prosesinin təşkili;
- qarşıya qoyulan məqsədlərə nail olunmasını təmin etmək üçün cari nəticələrin qiymətləndirilməsi və zəruri hallarda tədris prosesinə düzəlişlər etmək.

Yuxarıda göstərilənlərə əsaslanaraq, gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT səriştəsinin formalaşması üçün metodik sistemin layihələndirilməsi mərhələlərinə baxaq:

1. Gələcək ibtidai sinif müəlliminin İKT səriştəsi məzmununun öyrənilməsi, məqsədin müəyyənəndirilməsi.

2. İKT sahəsində peşə hazırlığının diaqnostik məqsədlərinin müəyyən edilməsi (gözlənilən didaktik nəticənin ölçülə bilən parametrlərlə təsviri), ibtidai sinif müəlliminin İKT səriştəsinin əsas, peşəkar səviyyələrinin göstəricilərinin müəyyənəndirilməsi və səriştələr (mikro məqsədlər) dilində təsviri.

3. İKT sahəsində gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin səriştələr sisteminə (mikro məqsədlərə) uyğun olaraq həyata keçirilən peşə hazırlığı məzmununun əsaslandırılması və işlənilib hazırlanması.

4. İşlənmiş məzmunu uyğun olaraq aktiv metodların, təşkilati formaların və tədris vəsaitlərinin seçilməsi. Pedaqoji qarşılıqlı əlaqənin təşkili məntiqinin müəyyən edilməsi. Tələbələrin elmi-tədqiqat işlərinin, real peşə fəaliyyətinin təşkili.

5. İKT səriştəsinin formalaşma səviyyələrinin monitorinqi və ölçülməsi prosedurlarının seçimi, təhsil fəaliyyətinin fərdi korreksiyası üsulları.

Aşağıda, müəyyən mərhələlərə uyğun olaraq, pedaqoji yönlü ATM-də, gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin peşə hazırlığında, praktiki istifadə səviyyəsinə çatdırılması lazım olan İKT səriştəsinin formalaşması üçün hazırlanmış model təsvir edilmişdir. İbtidai sinif müəllimlərinin İKT səriştəsinin formalaşması üçün metodik sistemin layihələndirilməsi və qurulmasının ilk və ən vacib mərhələsi, məqsədi müəyyənetmə (konkretləşdirmə) mərhələsidir.

Məqsədi müəyyənetmə (konkretləşdirmə) didaktik prosesin ən vacib kateqoriya xarakteristikası kimi qəbul edilmişdir. Lakin təhlillərin göstərdiyi kimi, bu problemin elmi inkişaf dərəcəsi və onun hazırkı vəziyyəti mürəkkəb və ziddiyyətli olaraq qalır. Bu, ilk növbədə, onun həllinə hazırda mövcud olan yanaşmaların əhəmiyyətli müxtəlifliyi ilə bağlıdır.

Tədqiqatımızda İKT sahəsində peşə hazırlığının məqsədlərini müəyyən etmək üçün səriştə əsaslı yanaşmaya üstünlük verilir. Bunun əsas üstünlüyü ibtidai sinif müəlliminin informasiyalaşmanın müasir mərhələsində fəaliyyəti nəticəyə – İKT səriştəsinə çevirmək bacarığıdır. Bu da gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin səriştələr sistemini müəyyən etmək deməkdir. Beləliklə, gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT səriştəliyinin formalaşdırılması metodik sistemində hə-

yata keçirilən peşə hazırlığının məqsədi onların İKT səriştəliyinin formalaşdırılmasıdır.

Peşə təhsilinin məqsədi təlim məqsədlərinə qoyulan əsas tələblərə cavab verir: həyati zərurət (sosial tələbat), real şəkildə əldə edilən (real şərait nəzərə alınmaqla), dəqiq (parametrlər vasitəsilə təsvir), yoxlanıla bilən (göstəricilər vasitəsilə təsvir), sistemləşdirilmiş və artıqlıq olmadan tam diaqnostik, yəni diaqnoz qoyulmuş keyfiyyətin birmənalı seçilməsi üçün meyarın olması, ölçmə nəticələrinə əsasən onun qiymətləndirilməsi şkalası təyin edilmişdir.

Bu tələblər əsasında biz gələcək ibtidai sinif müəlliminin səriştələrinin siyahısını, qiymətləndirmə meyarlarını və İKT səriştəsinin formalaşma səviyyələrini müəyyən etdik. İKT sahəsində peşəkar hazırlığı səriştə əsaslı yanaşma nöqtəyi-nəzərindən nəzərdən keçirərək biz İKT səriştəsinin nəticə olaraq və eyni zamanda, İKT sahəsində ibtidai sinif müəllimlərinin peşəkar hazırlığının məqsədi olaraq müəyyən edirik. İKT səriştəliyi məqsədəuyğun, məhsuldar, optimal tədris prosesinin nəticəsi kimi səriştələrin sintezidir. Bu proses çərçivəsində onların ardıcıl mənimsənilməsi baş verir və təlim məqsədinə nail olmağa kömək edir. Bu baxımdan prosesin mərhələlərinə uyğun olaraq İKT səriştə səviyyəsinin mövcud səviyyədən daha yüksək səviyyəyə dəyişməsindən danışmaq olar. Bu şəkildə baş verən İKT səriştəliyinin formalaşması ibtidai sinif müəlliminin peşə səriştəsinin formalaşmasının ümumi prosesinin tərkib hissəsi, özünü tənzimləmə prosesi kimi, yəni daxili zəruri hərəkət, gələcək müəllimin “öz hərəkəti” kimi təqdim olunur.

Bu yanaşmaya əsasən, didaktik məqsədləri sistem məqsədləri (ali təhsilli müəllimə verilən tələblər), fənn məqsədləri (hər bir konkret fənn üzrə məqsədlərin formalaşdırılması), modul məqsədləri (məqsədlərin mövzu, bölmə səviyyəsində strukturlaşması) və müəyyən dərsin məqsədləri olaraq təsnif etmək məqsədəuyğundur.

“Məqsədlər ağacı” zirvəsi ümumi didaktik məqsədlər olan bir qrafik kimi başa düşülməlidir, onun xüsusi təlim problemlərinin həlli üçün iyerarxik strukturlaşması daha aşağı səviyyələrdə baş verir.

Təlim prosesi insan fəaliyyətinin istənilən növü kimi məqsəd-vasitə-nəticə kateqoriyalarının müəyyən nisbəti ilə xarakterizə olunur.

Məqsəd yalnız onun praktiki həyata keçirilməsi üçün zəruri vasitələrlə qarşılıqlı əlaqədə reallığı dəyişdirən qüvvəyə çevrilə bilər. İKT sahəsində gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin peşə hazırlığının “məqsəd ağacının” bu hazırlığın məzmunu ilə qarşılıqlı əlaqəsini səriştə əsaslı və məzmun yanaşmalar nəzərə alınmaqla göstərək.

Göstərilən nisbətə əsasən belə qənaətə gəlmək olar ki, əgər İKT sahəsində peşə hazırlığının ümumi məqsədi İKT səriştəsinin formalaşdırılmasıdırsa, alt məqsədlər İKT səriştəsinin əsas səviyyəsinin (fənn-peşə məzmununun) və İKT səriştəsinin peşəkar səviyyəsinin (sosial məzmununun) formalaşmasıdır.

Bu məqsədlərə çatmaq üçün müvafiq məzmun seçmək lazımdır. Təhsilin məzmunu problemin həllinə yanaşmalar, sosial sifarişdən, təhsil və təlimin məqsədlərindən asılıdır. Təhsilin məzmunu cəmiyyətin müasir inkişaf mərhələsində üstünlük təşkil edən amillər nəzərə alınmaqla qurulur. Bu gün həmin amillər bunlardır:

- bir elm kimi informatikanın məntiqinə uyğunluq;
- məzmunun tədris prinsipləri (elmlilik, ardıcılıq, sistemlilik və s.) ilə qane olma dərəcəsi;
- şagirdin fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması;
- fərdin təhsilə olan ehtiyacları (diferensiallaşdırılmış, təshihedici, profil təlimi).

Təhsilin məzmununun əsaslandırılması didaktikanın ən mühüm və ənənəvi problemlərindən biridir. İKT sahəsində gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin peşə hazırlığının məzmunu gələcək ibtidai sinif müəlliminin, məqsədi informasiya cəmiyyətində şagird şəxsiyyətinin inkişafına şərait yaratmaq, peşə fəaliyyətini səmərəli həyata keçirməsi üçün İKT səriştələri sistemi kimi müəyyən edilə bilər.

Gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT səriştəsinin formalaşdırılması üçün hazırlanmış metodik sistem çərçivəsində həyata keçirilən sinif müəllimlərinin İKT sahəsində peşə hazırlığının məzmunu fənn-peşə və sosial məzmunu bölündüyünü nəzərə alaraq, onların hər birinin inkişafını ayrıca nəzərdən keçirəcəyik.

Fənn-peşə məzmununun işlənilib hazırlanması, bu məzmun səviyyəsində gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT sahəsində hazırlanma-

sını bu kontekstdə həyata keçirilməlidir. Burada məqsəd İKT səriştəliyinin əsas səviyyəsinə nail olmaqdır. Aparıcı fəaliyyətlər bunlardır: təhsil və kvazi-peşəkar.

Gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT sahəsində peşə hazırlığının fənn-peşə məzmununun tərkib elementlərini “Təhsildə İKT” fənni təşkil edir. Kurs iki qarşılıqlı əlaqədə olan blokdən (nəzəri və praktiki hissələrdən) ibarətdir. Nəzəri hissənin məzmunu əsasən ibtidai sinif müəlliminin İKT səriştəsinin koqnitiv komponentinin formalaşmasına kömək edir. Kursların praktik hissəsinin məzmunu İKT səriştəsinin əməliyyat komponentidir və laboratoriya işləri toplusu və tədris-pedaqoji tapşırıqlar sistemi ilə təqdim olunan metodiki tövsiyələr vasitəsilə həyata keçirilir.

“Təhsildə İKT” fənni üzrə laboratoriya məşğələsinin keçirilməsi üçün hazırlanmış metodiki tövsiyələr ibtidai sinif müəlliminin peşə fəaliyyətinin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla yaradılmışdır: şagirdlərin təhsil fəaliyyətinin formalaşdırılması, kiçik yaşlı şagirdlər tərəfindən fəaliyyətin bilik və təcrübə sisteminin mənimsənilməsi üzərində işləmək, şagirdlərin qabiliyyətlərini aşkar və inkişaf etdirmək üçün çalışmaq, uşağı məktəbə uyğunlaşdırmaq, uşaqların tədqiqat və yaradıcılıq fəaliyyətinin təşkili, məktəbdaxili sosial mühiti inkişaf etdirmək.

Tədris – pedaqoji vəzifələr sisteminin işlənilib hazırlanması Y.K. Osipovanın tədqiqatlarını nəzərə alaraq həyata keçirilmişdir (6). Həmin tədqiqat əsasında tədris – pedaqoji tapşırıqların mətn şərtləri hazırlanmış və seçilmiş, tədris – pedaqoji tapşırıqların təqdim edilməsinin məntiqi gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin ATM-də İKT üzrə peşə hazırlığının məzmununa uyğun olaraq müəyyən edilmişdir.

Tədris – pedaqoji vəzifələrin inkişafı üçün əsas ibtidai sinif müəlliminin peşə vəzifələri oldu. Həmin vəzifələr Y.K. Osipova tərəfindən təklif olunan müəllimin peşə vəzifələrinin təsnifatına uyğun olaraq müəyyən edilirdi (6). Bu təsnifat ibtidai sinif müəlliminin fəaliyyətinin xüsusiyyətləri və müasir informasiyalaşma mərhələsinin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla dəqiqləşdirilmişdir. Beləliklə, təqdim olunan vəzifələr toplusu məktəbin normativ sənədlərində təqdim olunan və “İbtidai təhsilin pedaqogika və metodikası” ixtisası üzrə

təhsil standartında qeyd edilmiş bütün aspektləri əhatə edir.

Təqdim olunan təsnifata, Y.K. Osipovanın (6) müəllimin çoxpilləli funksional vəzifələr kompleksinin həlli prosesinə, pedaqoji vəzifələrin icrasını təsvir edən nəzəriyyəyə əsasən deyə bilərik ki:

1. pedaqoji informasiyaların axtarışı, qiymətləndirilməsi, işlənməsi ilə əlaqədar peşə vəzifələri mahiyyət etibarilə idraki, konstruktiv və layihə xarakterlidir;

2. ibtidai məktəbin tədris prosesinə İKT-nin tətbiqi ilə bağlı peşə vəzifələri təşkilatı və kommunikativ vəzifələrdir. Bu fakt gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT sahəsində peşə hazırlığının məzmunu hazırlanarkən nəzərə alınmalıdır.

Beləliklə, “İbtidai təhsilin pedaqogika və metodikası” ixtisası üzrə İKT sahəsində peşə hazırlığının fənn-peşə məzmunu üçün tədris-pedaqoji vəzifələrin təqdim edilməsinin məntiqi aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir.

Tədris və pedaqoji tapşırıqların mətn şərtləri peşə tapşırıqları əsasında, həmçinin aşağıdakı tələblər nəzərə alınmaqla hazırlanmışdır:

- tapşırıqlar ibtidai sinif müəlliminin gələcək peşə fəaliyyətinin bütün aspektlərini əhatə etməlidir;

- Ali təhsil müəssisəsində “Təhsildə İKT” fənni tədris edilərkən pedaqoji tapşırıqlar tədris prosesinə daxil edilməlidir;

- problemlərin həlli gələcək ibtidai sinif müəlliminin İKT səriştəsinin baza səviyyəsinin formalaşmasına töhfə verməlidir.

“Təhsildə İKT” fənninin bir neçə mövzusu üzrə tədris-pedaqoji tapşırıqların mətn şərtlərindən nümunələr göstərək. Bu fənn üzrə laboratoriya, kompüter praktikumu dərslərində tədris və pedaqoji tapşırıqların istifadəsi bir sıra xüsusiyyətlərə malikdir:

1. Həlli yalnız funksional tapşırıqlar kompleksini nəzərdə tutan pedaqoji tapşırıqlardan istifadə olunur.

2. Hər bir mövzu üzrə laboratoriya məşğələsində tələbə pedaqoji tapşırığı seçir və peşə tapşırığı həllinin layihəsini tərtib edir.

3. Layihənin tərtibi zamanı tələbə dərslərin mövzusunə uyğun olaraq İKT vasitələrindən istifadə etməklə layihənin həllinə daxil edilmiş

hər hansı funksional məsələnin həllinin mümkünliyünü müəyyən etməlidir.

Bilavasitə pedaqoji tapşırıqların nümunələri (Tapşırıq layihəsini həyata keçirərkən İKT vasitələrindən istifadə edin):

1. Bir dərs ili üçün kiçik yaşlı şagirdlərin ana dilinə emosional – dəyər münasibəti, ana dilini öyrənərkən onun unikallığını və saflığını qoruyub saxlamaqla bu dilə sahiblik hissi yaratmaq vəzifəsinin həllinə dair layihə hazırlayın.

2. Bir illik təhsil müddətində riyaziyyat və informatikanın öyrənilməsində kiçik yaşlı şagirdlərin məntiqi təfəkkürünün inkişafı probleminin həlli layihəsini hazırlayın.

3. “Ətraf aləm” fənnini bir il ərzində öyrənərkən insan və onun təbiətdə, cəmiyyətdə yeri haqqında ümumi təsəvvürlərin formalaşdırılması probleminin həlli layihəsini hazırlayın.

4. “Rəsm” fənnini bir illik təhsil müddətində öyrənərkən plastik sənət dünyası, xüsusən də bədii sənətkarlıq haqqında ilkin biliklərin mənimsənilməsi probleminin həlli layihəsini hazırlayın.

5. “Texnologiya” fənnini bir illik təhsil müddətində öyrənərkən peşələr dünyası haqqında ilkin təsəvvürlərin formalaşdırılması probleminin həlli layihəsini hazırlayın.

Fənn-peşə məzmununun praktiki komponentini optimallaşdırdıqdan sonra bu məzmunun həyata keçirilməsi üçün zəruri olan üsul və formaları seçmək lazımdır. Kontekstual yanaşmanın ideyalarını nəzərə alaraq, passiv və aktiv tədris metodlarının adekvat inteqrasiyasını həyata keçirmək məqsədəuyğundur, forma olaraq nəzəri məzmunu həyata keçirmək üçün mühazirələr (problemlə mühazirələr), seminarlar (müzakirələr, seminar-konfrans, dəyirmi masa), praktiki komponenti həyata keçirmək üçün laboratoriya kompüter seminarı.

Gələcək ibtidai sinif müəlliminin İKT sərəştəsinin formalaşması modelinin elementlərində idarəetmə, bilik və bacarıqlar Y.K. Osipovanın metodu ilə həyata keçirilir. “Yaxşı tərbiyəçi” istiqamətləndirici olub, hər bir tədris-pedaqoji tapşırığa nəzarət edir, az səmərəli nəticə əldə edildikdə təkrarən dəfələrlə yerinə yetirilirdi. İdarəetmə proqramı qismində Y.K. Osipovadan (6) əxz edilmiş tapşırıqların həlli proseslərinə uyğun olan, evristik təlimat müddəaları sistemindən, habelə müəyyən bir pedaqoji problemin həllində İKT alətini seçməyə imkan verir.

Məzmun yanaşması əsasında İKT sərəştəsinin formalaşması üçün metodoloji sistemin layihələndirilməsi və qurulmasında mühüm və məsuliyyətli mərhələ İKT sərəştəliyi səviyyəsinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi mərhələsidir. İKT sərəştəsi səviyyəsinə nəzarət və qiymətləndirmənin bütün tələblər qrupunu əhatə etməklə sistemli şəkildə aparılması məqsədəuyğundur. İKT sahəsində peşə hazırlığının hər bir kursu üzrə cari və yekun nəzarətin həyata keçirilməsi, eləcə də gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT sahəsi üzrə peşə hazırlığının başa çatdırılması vacibdir. Cari nəzarəti kompüter otacağında, imtahanlar və sınaqlar zamanı yekun nəzarəti həyata keçirmək rahatdır.

Müəyyən edilmiş göstəricilərə və formalaşmış İKT sərəştəsi səviyyələrinə əsaslanaraq, biz sərəştələrin qiymətləndirilməsi üçün mövcud metodları təhlil etdik. İKT sərəştəsi səviyyəsinin qiymətləndirilməsi sistemini, o cümlədən aşağıdakı üsulları təklif etdik: motivasiya-dəyər və əks etdirici diaqnostika üçün test, layihə göstəriciləri, dərkətmə göstəricisinin kompüter testi, diaqnostik təhsil və pedaqoji tapşırıqlar sistemi – əməliyyat göstəricisi.

Sosial məzmunun işlənilib hazırlanması gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT sahəsində bu məzmun səviyyəsində hazırlanması məqsədi ilə həyata keçirilməlidir. Bu məqsəd İKT sərəştəsinin peşəkar səviyyəsinə nail olmaqdır, onun əsas xüsusiyyəti isə İKT sərəştəsinin olması, İKT-nin ibtidai məktəbin tədris prosesinə tətbiqi üsullarına sahib olmasıdır.

Aparıcı fəaliyyət növü, tələbənin real peşə problemlərinin həlli ilə üzləşdiyi zaman çətinliklərdir. Bu zaman tələbə sosial və peşəkar qarşılıqlı əlaqə mühitində olur, burada hansı sərəştələrin onun üçün kifayət etmədiyini və ya mövcud olanların lazımi səviyyədə formalaşmadığını aydın şəkildə müəyyənləşdirir.

Gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT sahəsində peşə hazırlığının təhlili təlimin sosial məzmununa olan tələbləri müəyyən etməyə imkan verdi:

- İKT-dən istifadə etməklə ümumtəhsil fənləri tədrisinin metodik əsaslarının daxil edilməsi;
- müəllimlərin real praktik axtarışının nəticəsi kimi İKT-nin peşə fəaliyyətinə tətbiqi üçün elmi və praktiki əsasların daxil edilməsi;

- “yaradıcı fəaliyyətdə təcrübə” və “emosional-dəyər münasibətlərinin həyata keçirilməsi təcrübəsi” nin daxil edilməsi.

Birinci tələbə əməl edərək biz ali təhsil səviyyəsi üçün “İnformatika tədris metodikası ilə” fənni hazırlamışıq. “İnformatikanın ibtidai siniflərdə tədrisi metodikası” fənni üzrə tədris materialları əsasında ibtidai sinif müəllimlərinin ixtisaslandırma kursları çərçivəsində sınaqdan keçirilmiş “İbtidai siniflərdə informatikanın tədrisi metodikası” əlavə təlim kursu proqramı yaradılmışdır.

İKT sahəsində ibtidai sinif müəllimlərinin peşə hazırlığına elmi-praktik əsasların tətbiqi məqsədilə “Pedaqoji fəaliyyətdə İKT-dən istifadə” adlı elmi-praktik seminarı, peşə fəaliyyətdə İKT-dən istifadə üzrə problem qrupları təşkil etdik. Üçüncü tələbə əməl etmək üçün ibtidai sinif müəllimləri üçün tədris-metodiki işlərin müsabiqələri və kiçik yaşlı şagirdlər üçün müsabiqə təşkil edilmişdi. Əlavə olaraq tələbələr “Kiçik yaşlı məktəblilər üçün kompüter savadlığı kursları” çərçivəsində real peşə fəaliyyətinə cəlb edilmişdir (müəllim qismində).

Sosial məzmunu aşağıdakı interaktiv metod və formaların istifadəsi uyğundur: tələbələrin elmi-tədqiqat işi, onlayn təhsil, əlavə təlim kursları, elmi-praktik seminarlar, müsabiqələr və s. Şagirdlərin idrak fəaliyyətinin idarə edilməsi ya “adekvat idarəetmə” qapalı, yönəldilmiş, avtomatik və ya “məsləhətçi”, yəni açıq, yönləndirilmiş, sadə idarəetmə formasına malikdir.

Daha sonra gələcək ibtidai sinif müəlliminin İKT səriştəliyinin peşə səviyyəsinin monitorinqi və qiymətləndirilməsi kimi mühüm məsələsinin təqdimatı keçirilir. Fikrimizcə, gələcək ibtidai sinif müəllimi İKT səriştəsinin əsas səviyyəsinə malik olduğu halda İKT səriştəsinin peşəkar səviyyəsinə nail olur və bu, zəruri şərtidir.

Gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT səriştəsinin peşəkar səviyyəsinə nail olmasına nəzarət etmək və qiymətləndirmək üçün biz

fəaliyyət nəticələrinin keyfiyyətcə qiymətləndirilməsi metodunu seçmişik. Şagirdlərin keçirilən tədbirlərdə (müsabiqələrdə, kurslarda və s.) iştirakının nəticələrini təhlil edərək biz fəallığa, təşəbbüsə, faktiki yekun nəticələrə, o cümlədən tələbələrin tədbirlərdə iştirak tezliyinə diqqət yetirmişik, nəticədə hər bir iştirakçı tələbənin İKT səriştəsinin peşəkar səviyyəsinə nail olub-olmaması barədə nəticələr çıxarılmışdır.

Problemin aktuallığı. Müasir İKT səriştəliyi konsepsiyası bir çox ölkələrin təhsil standartlarında xüsusi yer tutur. Bu sənədlərdə qeyd edilir ki, müəllim səriştəsinin əsas göstəricilərindən biri İKT səriştəsidir. İKT səriştəliyinin formalaşdırılması üçün xüsusi metodik sistemin yaradılması zəruridir. Bu metodik sistemin layihələndirilməsi pedaqoji layihələndirmə mərhələlərinə uyğun olaraq həyata keçirilir. Pedaqoji yönü ATM-də gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin keyfiyyətli peşə hazırlığı üçün İKT səriştəsinin formalaşması xüsusi model əsasında reallaşdırıla bilər. İbtidai sinif müəllimlərinin İKT səriştəsinin formalaşması üçün belə metodik sistemin layihələndirilməsi və tətbiqi vacibdir. Məqalədə bu aktual məsələlər araşdırılır.

Problemin elmi yeniliyi. İKT sahəsində müəllimin peşə hazırlığı məqsədlərini müəyyən etmək və onu praktik reallaşdırmaq üçün son illər səriştə əsaslı yanaşmaya üstünlük verilir. İbtidai sinif müəllimlərinin təhsilin müasir inkişafı mərhələsində pedaqoji fəaliyyətinin səmərəsi onun İKT səriştəsi səviyyəsi ilə uyğun xeyli dərəcədə asılıdır. Bu məqsədlə gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin İKT səriştələri sistemini müəyyən etmək, onların ali məktəbdə hazırlanması prosesində bunu nəzərə almaq məqsəduyğundur. Bu məqsədlə məqalədə gələcək ibtidai sinif müəlliminin İKT səriştəsinin formalaşması üzrə metodik sistem araşdırılır və bəzi tövsiyələr verilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədəki ideyalardan ibtidai sinif müəllimlərinin İKT səriştəsini yüksəltmək, bu səriştələrin monitorinqi və praktik qiymətləndirilməsi üçün istifadə etmək olar. Bu məqsədlə metodik sistem təklif edilir. Məqalədən pedaqoqlar, ümumtəhsil məktəbi müəllimləri və magistrlər istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat:

1. Əzimzadə Y.M. Səriştəli müəllim kadrlarının hazırlığı təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinin mühüm amili kimi. Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferatı. – Bakı, 2021.
2. İlyasov, M.İ. Müəllim peşəkarlığı və pedaqoji səriştəliyinin müasir problemləri / M.İ.İlyasov. – Bakı: Elm və təhsil, – 2018, – 208 s.
3. Босова, Л.Л. Развитие методической системы обучения информатике и информационным технологиям младших школьников [Текст]: автореф. дис.... д-ра. пед. наук / Л.Л.Босова. – М., 2010. – 47 с.

4. Быков, С.А. Формирование информационно-коммуникационной компетентности будущих учителей начальных классов [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / С.А. Быков. – Новокузнецк, 2009. – 23 с.
5. Кюршунова, В.В. Становление информационной компетентности будущего учителя начальных классов [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / В.В. Кюршунова. – Петрозаводск, 2006. – 23 с.
6. Осипова, О.П. Формирование ИКТ-компетентности учителя начальных классов [Текст] / О.П. Осипова // Дополнительное образование. – 2006. – №6. – с. 34-39.
7. Ершова, Н.А. Формирование компетентности учителя начальных классов в области информационно – коммуникационных технологий в педагогическом колледже [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н.А. Ершова. – Волгоград, 2009. – 24 с.

E-mail: rahimova.lala@yandex.ru

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok., dos. İ.B. Əhmədov,*
fiz.riy.ü.fəls.dok., dos. Ə.Ə. Aslanov

Redaksiyaya daxil olub: 13.11.2023